

Irodalmi barangolás a szülőföldön

Curriculum vitae

1948. március 10-én születtem Szögligeten teljesen véletlenül, úgy értem, teljesen véletlen volt, hogy éppen Szögligeten születtem. Azt hiszem, nem túlzok, amikor azt mondom, ha választhattam volna, hogy hova születsek, akkor is ide születtem volna. Anteusi alkat, vagy inkább macska természetű ember vagyok.

Születésem dátuma körül némi zavar támadt, mert az anyakönyvbe, Isten tudja, miért, március 11-ét írták – persze, az is szép rügyfakasztó tavaszi nap –, de édesanyám határozottan emlékszik, hogy egy napon születtem Üveges Pirivel, az utcabeli kislánnyal, aki március 10-én született, ebből tehát, ha nem is egyenesen, de némi kacskaringóval az következik, hogy én is akkor születtem, más választásom nem lévén. Egy nap ide vagy oda, secko jedno, több mint ötven év múltán. És Piri máig sem tudja, hogy valaha nem csupán születésem idejét határozta meg.

Gyerekkoromban nagyon sajnáltam, hogy nem március 15-én születtem, olyan jó lett volna centenáriumi gyereknek lenni, Petőfiékkel egy húron pendülni.

A sors ironiája talán, hogy Hajnalka lányom március 21-én, Kun Béláék kedves napján született. Persze március 21. is szép nap, pláne, ha akkor születik az ember első gyermeke, szép virágszál.

Tehát 1948., nem egészen három évvel vagyunk a második háború után, nagy a szegénység, amit a vadul sarjadó reménység ellensúlyoz némiképp. Elevenek a sebek, majd minden családnak van halottja, sebesültje. Asszonyok várják haza férjüket, lányok a szívük választottját, sokan hiába.

Szoba-konyhás kis házban láttam meg a napvilágot, a Kossuth utcában, amely az alvégtől a felvégig szaladt, néha tett egy kis kanyart, hagyta, hogy a tehenek leszarják, de arra is adott módot, hogy vasárnap a lányok kart karba öltve végigsétáljanak rajta ünneplőbe öltözve, az öregeket nosztalgiaira, az ifjakat másra inspirálva.

A konyha, amit mi pitarnak nevezünk, szabadkémenes volt, a tűzhely füstje közvetlenül a kémény kürtőjén át távozott, télen ott füstöltük a szalonnát meg a sódort. Mert disznót még a legszegényesebb időben is vágtunk. Rákosi pajtás idejében a mi zsírunkon is hizlaltuk a szocializmusnak nevezett Molochot.

Szüleimnek mindene odaveszett a háborúban. Apám Biharkeresztesen szolgált csendőrként, onnét vezényelték a frontra. Édesanyám a bátyámmal viselősen egyedül maradt, elindult hát haza Szögligetre, a szüleihez. Útközben egy hajdú-bihari kis faluban szülte meg bátyámat, jóakarátú emberek segítségével. Apám Franciaországban volt amerikai fogságban, ahol elmondása szerint jobb dolga volt, mint idehaza szabadon. Bár a szabadságot csak sokára élhette meg. A határt Szentgotthárdnál átlépve azonnal letartóztatták: mint a régi rendszer embere, börtön, internálótábor várta. Többször volt szökésben, hónapokon keresztül bujkált szülőfalujában, pincékben, padlásokon,

szőlőhegyi kunyhókban. Kétéves korában pillantotta meg először a bátyámat. Az új rendszer megerősödésével – ami voltaképpen a diktatúra megkeményítését jelentette – részesült amnesztiában, de azért árgus szemek kísérték figyelemmel minden lépését még később is.

Szegényparaszti családba született, távolabbi ősei zselérek voltak. Nagypapa, apja kőműves volt, amit a földművelés mellett műveltek. Apja az első világháborúban szerzett betegségben fiatalon meghalt, négy árva, özvegyet hagyva maga után. Nagyanyám egyedül nevelte négy fiát, akik közül a legkisebb tizenhét éves korában meghalt, ma már könnyen gyógyítható betegségben. Apám a szegénység elől menekülve állt be csendőrnek, mert noha jó eszű gyerek volt, nem volt lehetőség a taníttatására. Apja mellett kitanulta a kőműves mesterséget, majd jóval később, negyvenvalahány évesen tette le a szakmunkás vizsgát, amikor már a Műemlékvédelmi Felügyelőség dolgozója volt. Előtte alkalmi munkával, favágóként kereste meg öttagú családja kenyerét.

Édesanyám jómódú családba született, kései gyermekként. Születésekor két bátyja már kijárta az iskolát. Nagypapám az első háború kitörése után nem sokkal orosz hadifogságba esett, és csak hét év múltán, 1921-ben került haza csontig lesoványodva. A szibériai napok lerágták róla a húst. Hősi halottként volt nyilvántartva, hozzátartozói jelképesen el is temették, úgyhogy ő látta a saját sírját.

A családi legendárium szerint anyai ági őseink elszegényedett lengyel nemesek voltak, akik IV. Béla hívó szavára érkeztek ide, és vettek részt Szádvár építésében. Valamikor a XIII. század közepén. Erre egyébiránt semmilyen írásos bizonyíték nincsen. Sokkal valószínűbb, hogy őseink a Szádvár tövébe települt, és az 1710 körül pestis következtében kipusztult kis falu, Derenk lakossága helyére a Kárpátokból áttelepedett lengyelek voltak. Derenk lakosságának zöme még a háború előtt is lengyel volt. Derenkről kerültek az én eleim a szomszédos kis faluba, Szögligetre, ahol aztán a falu legmódosabb gazdái közé küzdöttek fel magukat, és végül teljesen elmagyarosodtak. Szülei édesanyámat nem is akarták férjhez adni az ágrólszakadt fiatalemberhez, apámhoz, csak miután szökéssel fenyegette meg őket. Ezt a szégyent a szülők már nem bírták volna elviselni, jóra való vejüket viszont hamar megszerették.

Szögliget területén már éltek emberek a honfoglalás idején a környékbeli ásatások leletei szerint. Vonzó lehetett őseink számára a Ménes-patak zöldellő völgye, a völgyet karéjzó hegyek gazdag állatvilága.

Gyerekkoromban még működtek mészégető és szénégető boksák, sokan éltek rabsicolásból és a határ közelsége miatt csempészetből. A munkaképes férfiak nagy része az ötvenes évek közepétől a Szuha-völgyi szénbányákban kereste meg a család kenyerét, mert a silány minőségű földek nem biztosították a megélhetést, a bányászkodás mellett túrták a földet.

A bányákat bezárták, a földművelés nem kifizetődő, csaknem az egész határ parlagon hever. Három emberből kettő munkanélküli, a falu lakossága rohamosan csökken. Sok ház, amelyből az öregek kihaltak, üresen marad. Legtöbbjét potom áron városi emberek veszik meg hétvégi háznak. Amikor a hatvanas évek elején eljöttem, még ezerkétszáz lélek lakta, most, ahogy hallom, alig több ötszáznál. Nemrégiben az iskola is bezárt. Jelenleg alapítványi iskola működik a meglévő fiatal épületben.

Bátyám négyéves volt, amikor megszülettem, én pedig hat, amikor húgunk született. A bátyám rám, én a húgomra vigyáztam, amikor már nagyobbacska voltam, és a szüleim a mezőn dolgoztak. Mert a faluban akkor nem volt óvoda. Szüleink, nagyszüleink idejében volt, az öregek a tanácsházát óvodaként emlegették, mert valamikor az volt az óvoda épülete.

Hamar a könyvek bővületébe kerültem, verselni is igen korán kezdtem, amit egy rövid időszakról eltekintve sohasem hagytam abba. Valójában mindig is költőnek készültem. Minden iránt fogékony, érdeklődő gyerek voltam, jó tanuló, kis könyvmoly. Nem volt hát kérdéses, hogy továbbtanuljak. A kérdés csupán az volt, hogy milyen iskolában. Verselgető, rajzolgató gyerek lévén inkább gimnáziumban lett volna helyem, de édesapám jobbnak látta, ha technikumba megyek. Technikusként könnyebben tudok elhelyezkedni. Aztán jól tudta azt is, hogy egy volt csendőr csemetéjének nem olyan nagyok a lehetőségei. Kohó- és Öntőipari Technikumba mentem Diósgyőrbe.

Miskolc titokzatos, rejtélyes város volt számomra, nagy élményeim voltak korábbi utazásaink a városba. Édesanyám bátyjáék itt laktak, több napot is töltöttem náluk. Ennek ellenére nehezen szoktam meg, hazavágytam a szögligeti mezőkre, erdőkbe, ahol egykor boldogan éltem együtt a növényekkel és állatokkal, ahol enyém volt a világ. Mint a szűk ruha, úgy szorított a város. Sokszor időztem a pályaudvaron, bámultam az érkező és kihúzó szerelvényeket, beszipantottam a gőzmozdonyok keserű füstjét, ami kisgyerekkoromra emlékeztetett, a régi utazásokra.

Az iskola sem egészen az volt, amiről valaha álmodoztam, nem szerettem a sőtlan szakmai tantárgyakat, de azért iparkodtam, nem akartam szégyent hozni szüleimre. Elsőben még osztályelső voltam, de aztán kipukkadtam, mint a defektes autógumi. A sport és a lányok jobban érdekeltek, mint a tanulás. Egyre több időt töltöttem az iskolán kívül. A tornatanárom olimpiai bajnokot szeretett volna nevelni belőlem, de a sportot is legyőzte a bődületes erejű szerelem. De a vers megvolt még örökös vigaszként, kárpótlásul.

A kollégiumból két ízben is eltávolítottak dohányzás és rossz magaviselet miatt (engedély nélkül távoztam, stb.). Volt vaj a fejemen elég. Negyedikben csaknem az iskolából is kidobtak egy rosszul sikerült diákcsíny miatt, amelynek elszenvedője voltam inkább, mint főszereplője. Mindenesetre botránnyós lett belőlem, foglalkozott velem a helyi sajtó és a rendőrség. Néhány kedves tanáromnak köszönhetem, hogy leérettségizhettem. Ezek után persze

nem mehettem egyetemre, pedig minden vágyam az volt. Érettségi után nem sokkal bevittek katonának, aligha túlzok, ha azt mondom, én voltam a Magyar Néphadsereg legszerencsétlenebb, igazi kétbalkezes katonája. A két év alatt mindössze három alkalommal kaptam szabadságot, mivel folyamatosan büntetés alatt álltam. A Dunántúlon, Újdörögdpusztán voltam vegyvédelmis, közel Nagy László szülőfalujához, Felsőiszkázhoz.

Megszületett viszont néhány vers, kincstári pecséttel ellátott kockás füzetbe írtam őket, amelyekkel bizonyos népszerűsége tettem szert. Naposként, állva olvastam Tolsztoj monumentális regényét, a Háború és békét.

A katonaságtól sem javasolták egyetemi felvételemet, sőt a KISZ-be sem vettek föl, ahová nem minden hátsó szándék nélkül jelentkeztem. Politikailag megbízhatatlannak minősültem.

Leszerelés után visszamentem korábbi munkahelyemre, a Kohászati Gyárépítő Vállalathoz. Itt dolgoztam különböző beosztásokban huszonhárom évig. Ekkor agyembólia következtében féloldali bénult lettem, rokkantsági nyugdíjba helyeztek.

Még gyerekkoromban jelent meg az első versem a Szabad Földben, Bajor Nagy Ernő bácsi jóvoltából a gyerekvatban. A madárijesztő dala volt az első vers, amiért pénzt kaptam, egyúttal ez volt életem első keresménye. Húsz éves koromtól publikálok rendszeresen. Először a Diósgyőri Munkásban jelentek meg a verseim, majd az Észak-Magyarországban, Népszavában, Népszabadságban és az irodalmi folyóiratokban. Első verseskötetem Arcok holdudvara címmel jelent meg 1978-ban a Magvetőnél, ezt követte 1980-ban a Móránál Se füle se farka. c. gyerekkötetem. Májig tizenhét könyvem látott napvilágot – versek, mesék, gyermekversek –, legutóbb az Első életem c. verseskönyv, mely igen kedvező fogadtatásra talált. Szívesen foglalkozom fiatalokkal, néhány éve az Új Holnap Stúdiót vezetem, ahol fiatal irodalmárok bontogatják szárnyaikat.

1973-ban megnősültem, azóta együtt élek feleségemmel, ami manapság szinte szégyellnivaló dolognak számít. A több mint harminc éves együttlét azt látszik bizonyítani, hogy anno jól választottam, vagy pedig azt, hogy milyen birkatürelmű ember vagyok. Ez biztosan társamra is vonatkozik, aki két gyermeket, egy leányt és egy fiút szült nekem, ők pedig öt unokával ajándékoztak meg minket. Ők a legfontosabbak a világon, a legnagyobb boldogság, halhatatlanságom letéteményesei.

Miskolc, 2007. február 16.

Fecske Csaba

Tornai táj. Előtérben Torna vára • Jozef Peniaško felvétele

Szögliget • Jozef Peniaško felvétele

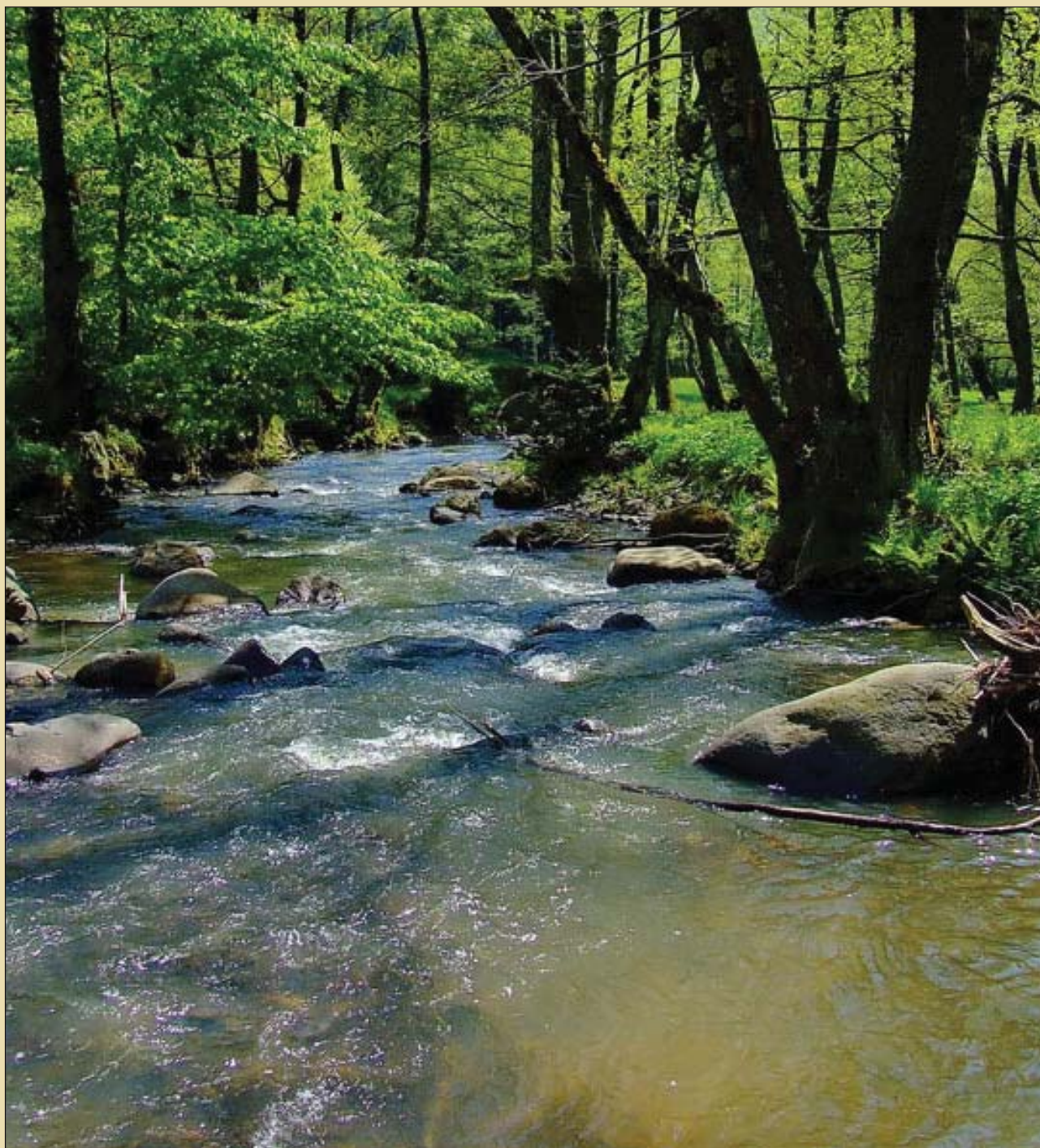
FUTÁRSZALON

Út a karszton • Jozef Peniaško felvétele

A Bódva • Jozef Peniaško felvétele

Ménes patak • Bubenkó Gábor felvétele

A Ménes-patak

Rekettyék közt fut a Ménes,
kőbe botlik, nagyot csobban.
Melege van már a Napnak:
megmártózik a habokban.

Kertek alatt úgy sötétlik
mintha gyötrő gondja volna,
pedig könnyű fecskeszárny és
füрге pisztráng csiklandozza.

Valahonnét a hegyekből
érkezik az öreg este,
megfürödne, de röstelli,
hogy izzadt ingét levesse.

Feljön a Hold, vízbe perdül,
úgy csillog, mint arany érme,
egy öreg fűz kap utána,
de a szellő üt kezére.

Torna – templombelső • Jozef Peniaško felvétele

Torna – zárókő • Jozef Peniaško felvétele

Torna – ülőfülkék • Jozef Peniaško felvétele

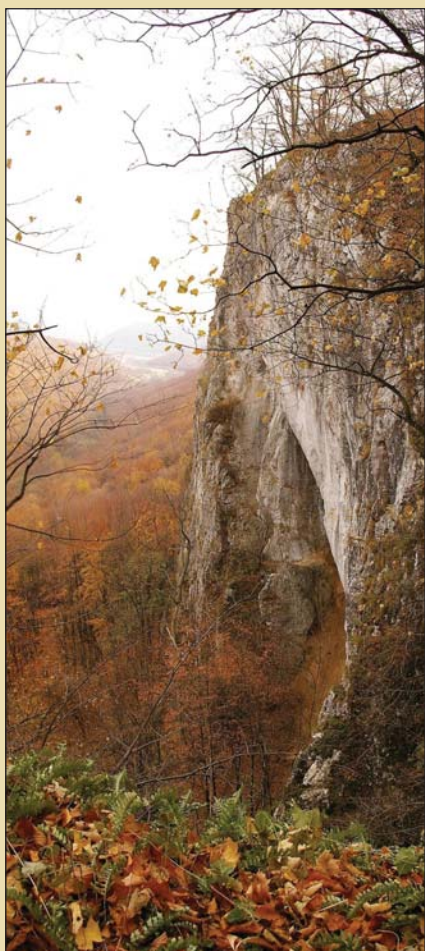
Tornaszentandrás • Jozef Peniaško felvétele

Tornaszentandrás • Jozef Peniaško felvétele

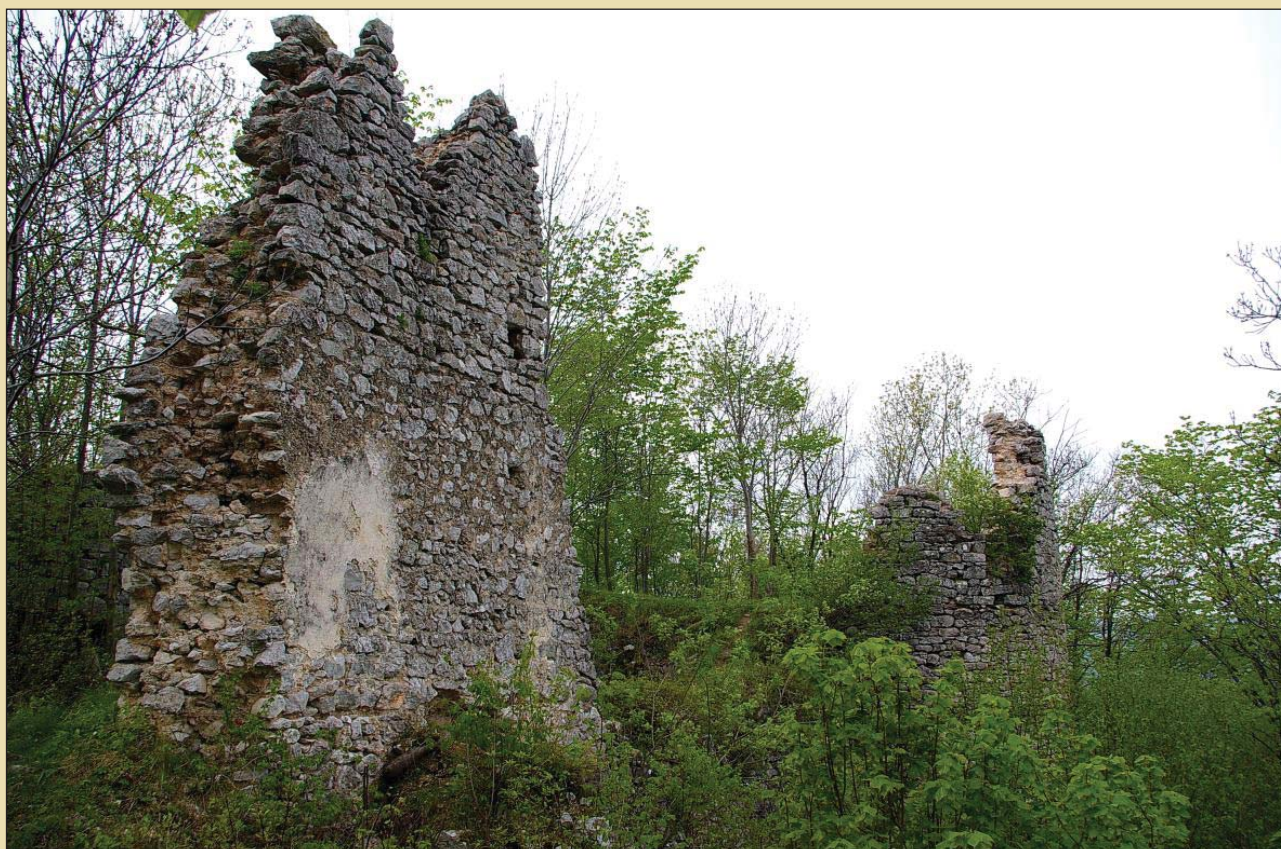
A körtvélyesi határban lévő Szent Anna kápolna • Jozef Peniaško felvétele

Sólyomkő • Jozef Peniaško felvétele

Szádélő • Jozef Peniaško felvétele

Szádvári romok • Jozef Peniaško felvétele

Szülőfalum

Ménes-patak, kacskaringós,
de tiszta a víz, amit hoz.
Csónakáztam rajta bőszen
a dagasztó tekenőben.

Pallója és hídja számos,
bár Szögliget nem nagy város.
Nem is város, csak kis falu,
utcáin por meg lúdtalu.

Lúdtalu, por, s tehénlepény –
Erre is telik, nem szegény
jöttment falu vón' ez kérem,
emlékben adta ki bérem.

Itt voltam én libapásztor,
és vízfordó aratáskor.
Őriztem a tehenüket,
ha hétköznapi volt, ha ünnep.

Rákásztam, pisztrángot fogtam,
fészket lesni fára kúsztam.
Iskola? Volt az is sajna,
nem tudtam kifogni rajta.

Beteg cipőmet a tisztelt
nagy tudású Andris suszter
gyógyította árral, szeggel,
viseltem, míg újra nem telt.

Hol van már a delet hozó
Péter bá' a harangozó?
Berekedt a torony, néma,
szomorúan sóhajt néha.

Jancsi, a vak harmonikás
sírlakó lett, mint annyi más,
de az énekét még hallom
esténként a patakparton.

Mesemondó Samu bátyám
hortyog egy nagy csillag árnyán.
Majd fölébred, majd mesél még,
fönn mi bolondságok érték.

Púpos Pesta árnyalak lett,
bárány legel sírja mellett,
fűszálként jön a világra,
hogy akárki meg ne lássa.

Závoz, Szád-hegy, Poklanalja,
szívem őket meg ne csalja,
időtlen a kakukk szava,
bárhová már, én csak haza.

Kukoricafosztás

Ó régmúlt, hűvös őszi esték.
Az úton nyikorgó szekerek,
kukoricával megrakottan,
s én gyerek vagyok még, kisgyerek.

Fönn ülök a szekér tetején,
A köves út zötyköl, ráz nagyon,
míg a szemerkélő homályban
a Hold suhogását hallgatom.

Fáradtan ballag a két tehén,
eltűnődnek, mint én is olykor,
de hallgatag apám kezében
tétlenül csüng a vézna ostor.

Vecsernyére harangoznak épp,
mikor befordulunk a kapun.
Pitvarba hordjuk a tengerit,
anyámtól meleg vacsorát kapunk.

Átjönnek a szomszédok, komák,
vígan foly a mese, a beszéd,
de nemcsak a száját járhatja
mindenki, de fürgén a kezét.

Gyúlik a csuhé, abba fekszem,
bajuszt is ragasztok, jókorát,
felbosszantván véle – bajsza van –
unokanővérem férjurát.

Viaszként cseppen az idő,
el-elbóbiskol az éjszaka,
ellobban az utolsó szó is
lassan, ki-ki elindul haza.

Szüleim

Virágcsokor

Fodros ingedet
arany veselke,
patakra hajló
tavasz viselte.

*

Sugaras virág,
sárga peremizs,
tölgyerdők alján
nyáron kivirít.
Viríts sokáig,
te szép peremizs!

*

Kacuros estike,
a holdfény festi be,
az erdők mélyin a
csönd is éjlila.
Készülj estike,
készülj a bálba,
tücskös éjszakába!

*

Tavasztól őszig
falrepedésben,
sziklás hegy hátán
megél a szerény
kőfali pintyő,
s fodorkapáfrány.

*

A nádpillájú tó
iriszén sulyom lebeg,
álmosan úsznak
tenyéryni zöld levelek.

A szögligeti temető

elnézem a dombon a régi temetőt
tekintetem bukdácsol a horpadt sírokon
itt nyugszik négy nagyszülém sok jó rokon
nem egy vonásuk enyém s bár porrá lettek ők
most egymásután megjelennek homlokom
belső vetítévásznán a múlt e nagyranőtt
árnyalakjai bizonytalanul elmosódva
mintha létük bennem folytatódna

levegő után kapkodok zihálva
hideg kéz markolássza szívemet
minden a halálé ami megszületett
kusza jel ha marad utána
elgondolom az időt ha már nem leszek
s csontjaimról a húst féreg zabálja
prédái vagyunk a bélpoklos Molochnak

alig születtem meg máris halott vagy
kinek hiányzom majd gyermekeimnek
fog-e majd rám gondolni fiam és lányom
meddig él bennük hangom arcvonásom
ha már gyökerek nedveként keringek
az áttörhetetlen örökkévaló sötétben
meglátszik-e majd a világon hogy éltem
vagy velem végképp mindenem elveszett
semmi sem vagyok ha már nem leszek

nem a test mulandósága fáj
bár az is az élőnek hogyne fájna
de a lélek végső és teljes halála
mikor minden kötelék mint pókfonál
szakad szét s az élő többé nem találja
nyomunkat noha azon a helyen áll
ahol egykor ingatag lábbal mi mind
s ahol szétszóródtak gazdátlan csontjaink

A suszteráj

A suszteráj a Viszlai-házban volt, ahol gyerekkoromban többször is megfordultam, édesanyám kisköveteként. Magdus nénitől, aki varrással foglalkozott, ahogy ma mondanák, feketén, mindenesetre olcsón és az asszonyok szerint jól, szóval azt mentem megtudakolni, hogy áll az édesanyám ruhája, mikor jöhet érte. Szégyenlős kisgyerek lévén, nem szívesen láttam el ezt a feladatot. Magdus néni fia gimnazista volt, tőlem jóval okosabb és műveltebb, és ha beszédbe elegyedtünk, Feri pedig nagyon szeretett beszélgetni, vitatkozni, rendre alulmaradtam. Magdus néni szelíd, szemüveges, ősz hajú néni volt, aki egy kicsit hasonlított Holle anyóhoz, neki is ilyen puha, vigasztaló hangja lehetett.

A bejárati ajtó az utcára nyílt, odabent üldögélt a két gacsos lábú suszter, Andris bácsi, a mester, és Péter, a segéd, aki a falu harangozója volt, és aki sohasem mulasztotta el mondani, ha találkoztunk: „Hogy s mint vagyunk csabagyöngye?” Mindketten biciklivel jártak a suszterájba. Ültek a kis háromlábú széken a csiriz- és cserzettbőr szagú műhelyben a sok levált talpú, félretaposott sarkú lábbeli társaságában, zúgó legyek zenéje mellett és dolgoztak serényen, mindenki meglegedésére. Sok munkájuk volt, hiszen akkoriban még nem dobták el az emberek a cipőjüket egyből, ha meghibásodott. Új talp, új sarok került rá, vagy egy takaros folt, s hordhattuk tovább, míg teljesen szét nem szakadt. Andris bácsi új cipőt, csizmát is tudott varrni, meg kell hagyni, ügyes kezű mester volt, cipésmester, nemcsak suszter, aki ugye, csak a javításhoz ért. Szerettem a suszterájban időzni, nézni a sok lábbelit a polcokon, papucsot, szandált, félcipőt, magas szárú cipőt, csizmát, de még táskákat is, ahogy a kérges kezek beleszúrják a bőrbe az árt, s az így keletkezett lyukba befűzik az ívelt, kemény szálú fonalat, szagolgtatni a kályha tetején felforralt csiriz szagát.

Egyszer az egyik csibész nagyfiú fellovalt minket, hogy nyissunk be a suszterájba és kiabáljuk azt, hogy: „Faszeg, csiríz, faszeg, csiríz!” Mi kis oktondik fel is ültünk neki, benyitottunk, és a küszöbről bekiabáltuk: „Faszeg, csiríz, faszeg, csiríz!” Mintha valami varázsigét hangoztattunk volna. Péter korát és gacsos lábait meghazudtolva rúgta ki maga alól a széket, lekapta a kályháról a tűzforró csirizt és utánunk vetette magát. Gusztinak sikerült meglépnie, de nekem egy adag csirizt a fülem tövére nyomott. Rettenő fájdalmat éreztem, égetett a ragasztó. Csak nehezen tudtam eltávolítani a patakban a megszilárdult csirizt, nagynénem segítségével. Ezek után persze nem nagyon merészkedtem a két kisöreg szeme elé, pedig nemsokára rákényszerültem, Elszakadt az új táskám, iskolában verekedés közben. Félttem az otthoni dorgálástól, hát elmentem a suszterájba, hogy megvarrassam. Ötven fillér lapult a zsebemben, amit fagyira gyűjtöttem össze, gondoltam, ennyi elég lesz. Remegő gyomorral nyitottam be a műhelybe. Andris bácsi egyedül ült az alacsony, mindenféle szerszámokkal teli asztalkánál. Félve előhozakodtam kéréssel. Egy szóval sem említette a múltkori esetet a faszeggel és a csirizzel, némán összeöltögette a sebet a táskámon. Mennyivel tartozom? – kérdeztem. Semmivel. – mondta ő. Mintha kő gördült volna le a szívemről. Nem tudom, Andris bácsi olvasta-e Csozogi, az öreg suszter történetét, mindenestre ő is megérdemli, hogy megörökíttessék a neve. A Viszlai-házban később bolt működött, majd kocsmá, mint korábban, szüleink idejében is.

Péter kezéből kicsúszott a harangkötél, más kondította meg a lélekharangot. Andris bácsi a saját házában rendezett be cipésműhelyt, vagyis suszterájt, ott reperálta az előregedett lábbeliket, míg meg nem halt.

Régi vasárnapok

Gyerekkoromban nagyon szerettem az ünnepnapokat és vasárnapokat. Emlékszem, egyik barátomnak azt mondtam, szeretném, ha mindig vasárnap lenne. Szombaton édesanyánk megfürdetett minket a bátyámmal a tekenőben. Hetente egyszer fürödtünk, hétköznap laborban, hideg vízben mosakodtunk, vagy a vályúban reggel. Nyáron a patakban. Vasárnap nem dolgoztunk, nem mentünk a mezőre, csupán az állatokat láttuk el. Olyankor ünnepi ebéd volt, legtöbbször töltött tyúk. Jobbára csak vasárnap és ünnepeken ettünk húst, hacsak egy kósza autó el nem gázolt egy libát vagy kacsát, netán egy tyúkot kornyadozott a baromfiudvarban, s édesanyám, biztos, ami biztos, el nem vágta a gyengélkedő szárnyas nyakát. Vasárnap délután az öregek kíváncsian és kedvtelve nézegették az eladósorban lévő lányokat, akik kart karba öltve, énekelve vonultak végig az utcán. Sok ház előtt volt lóca, ahová bámmézkodni, pipázgatni ültek ki az öregek.

Reggel felsepertük az utcát a házunk előtt, amelyik gazda ezt elmulasztotta, azt bizony megszólták. Természetesen az udvart is felsepertük, amikor már nagyobbacska voltam, ezt én végeztem, korábban a bátyám, előtte pedig édesapánk. Az ünnepi cipőinket is édesapám pucolta,

amikor még mi kicsik voltunk. Nagyon kényes volt a cipőire, megkímélte őket. Volt egy gojzerverrott cipője, úgy harminc éve csináltatta egy cipésszel. Akkor még időálló lábbelit készített egy magára valamit adó mester, mondta. Ilyen mester volt a mi falunkban Andris suszter, aki legendás alakként él emlékezetemben.

Anyám közben odatette a sparheltre az ebédnek valót, tésztát gyúrt, kikericsárga tésztát. A vékonya sikált tésztát felgöngyölte, s metélni kezdte egy nagy késsel. Olyan gyorsan aprította a tésztát, hogy attól félttem, levágja az ujjai végét.

A nagymise tizenegy órakor kezdődött, a második harangszó után kényelmesen elindultunk, közel laktunk a templomhoz. Apám fejére tette a kalapot, s nyikorgó, fényesre suvikszolt cipőjében elvonult, és beült a hetedik vagy nyolcadik sorba, jobb oldalon. Bal oldalt az asszonyok ültek, nem emlékszem, hogy valaki férfi egyszer is az asszonyok közé ült volna. Fordítva sem történt. A fiatal nők a két padosor között álltak, a fiatal férfiak a kóruson foglaltak helyet. A gyerekek az oltár körül és a sekrestyében. Ha nem ministráltam, az orgona fújtatóját pedáloztam. A mise után az asszonyok siettek haza kifőzni a tésztát a levesbe, a férfiak kissé elidőztek a templom előtt, politizáltak, meghányták-vetették a világ dolgait. Volt szavuk egymáshoz. Voltunk egymásnak, nemcsak magunknak.

Ringlispil

Szögligeten július első vasárnapján, Sarlós Boldogasszony tiszteletére van a búcsú. Sarlós Boldogasszony napja egyébként július 2-án van, nyilván azért tették a búcsút vasárnapra, mert a hétköznap a munka ideje, ilyenkor már javában tart az aratás. Vasárnap egyébként is a pihenés napja, azon a napon a mélyen vallásos falubeliek nem mennek a mezőre dolgozni, olyankor csak az állatokat látják el. Sarlós Boldogasszony napján azt ünnepli az egyház, amikor a várandós Mária meglátogatja rokonát, Erzsébetet, aki öreg kora ellenére szintén áldott állapotban volt. Az oltárkép ezt a találkozást ábrázolja, a négy alakos képen Mária, József, Erzsébet és Zakariás főpap, Erzsébet férje látható.

A körhintások már pénteken megérkeztek teherautóikkal, és megkezdték a körhinta felállítását a Szabadság téren, a patak közelében, bammézkodó gyermekek gyűrűjében, akiket hiába is akartak onnét eltávolítani a munkások, hogy ne hátráltassák őket, no meg testi épségük érdekében, ők nem tágítottak. Árgus szemek kísérték minden mozdulatot. Lélekszakadva várták, hogy átizzadt tenyerükből a körhinta zsebébe vándoroljon pénzecskejük, hogy felülhessenek végre a ringlispilre, amire egy esztendeje várnak már. Ma már motor működött ezt a mesebeli szerkentyűt, de az én gyerekkoromban még kézi erővel működötték. Fiatal legények hajtották a hintatartó rudakat markolván. Deszkázott padozaton gyalogoltak körbe-körbe, s erejüktől, kedvüktől függött a forgás sebessége. Ha azt akarták, hogy a lányok sikong-

janak, örült tempóba kezdtek. Fizetségük az volt, hogy beülhettek a hintába. Ahány menet forgatás, annyi menet a rozsdásodó láncokon függő hintában ülve. Szombaton, vasárnap délelőtt főleg a gyerekek körhintáztak. Vasárnap délután, a mise után jöttek a legények, többnyire eladó-sorban lévő lányokkal, akiknek kezében ott volt a tükrös mézeskalácsszív, no meg a piros rózsával díszített fakanál, mesterségük címere. A legény a levegőben repülve elkapta az előtte ülő lány hintáját, aztán nagyot lódított rajta, hogy az szinte fölrepült az égbe, hangos sikítozások közepette.

Mindig úgy intéztem, hogy a búcsúra kapott pénzből maradjon két-három körre való, bár másutt is nagy volt a kísértés, működtek a céllövöldék. A céllövöldések általában szombaton állították föl bódéikat, a cukorka árusok csak vasárnap reggel verték fel sátraikat nagyanyámék utcájában. Volt azokban a sátrakban minden, simlabda, játék, luftballon, nippel, minden, amivel egy gyereket el lehet kábítani, és amit a felnőttek haszontalanságnak ítélték.

A ringlispilnél mindig sokan várahoztak, időbe telt, míg sorra kerülhettem, volt úgy, hogy ki sem szálltam, ültömben rőttem le a rekedt hangú körhintásnak a viteldíjat.

Vasárnapi húsleves

A vasárnapi ebéd a mi családjunkban az aranykarikás, finom tyúkhúsleves, melynél különbet a királyok sem ettek. Íze még mindig a számban, noha édesanyám már évek óta nem főz, tyúkokat se tart. „Lecsengett az idő!” – ahogy ő szokta mondogatni. Születnek éppen jóízű másolatai, utánezatai, de azok még a kitűnő konyhaművészeti képességekkel bíró feleségem szerint sem az igaziak. Nemrégiben biocsirkét vásárolt az új biopiacon. Lelkendezve mondta, hogy ebből aztán olyan finom töltött csirke lesz meg húsleves, amilyent hajdan anyuka csinált.

Szavai nyomán visszazökken az idő a múltba, kisgyerek vagyok újra. Vasárnap van, pihen a csűrben, a fészkerben a szerszám. Csöndben gubbaszt falnak támasztva, szegre akasztva kapa, kasza, villa, gereblye. Vasárnap Isten is megpihent a teremtés közben, illik őt követni ebben a halandó és gyarló embernek, bárhogy sürget is a dolog. De feladat azért van, fölseperni az udvart, az utat a ház előtt. Megszólnák a gazdát, akinek a háza előtt szemetes az út, a járda. Bizony szájára venné a falu. Közel a patak, nem okoz gondot a poros út fellocsolása. Mire dolgom végeztével bekukkantok a konyhába, édesanyám már megtisztította a levesbe való zöldséget, nagy fazékban forr a kopózni való víz. A pipi vagy a kokas riadtan fészkelődik a fás-kamrába zárva, sejtí a gyászos véget. Mindig csodáltam azt a merészséget és szakszerűséget, ahogy édesanyám két térde közé szorítja a verdeső jószágot és egyetlen nyisszantással elvágja a nyakát, hogy fertály óra múlva már megkopózva sárgálljon a fazékban. A két izmos láb az égnek áll, fölartva a fedőt, amely alól finomabbnál finomabb illatok merészkednek elő. Az a tyúk került kés alá, amelyik nem tojt, vagy amelyik félrehúzódvá kornyadozott valamilyen betegség következtében. Ha több kakas is volt az állományban, akkor mindig a legéleterősebb, a legtöb-

bet teljesítő maradt életben. Hiába, no, kegyetlenek a természet törvényei.

A fazék a sparherd szélére húzva várja csöndes rotyogással, hogy hazaérkezzünk a templomból, ahová a második harangszó után indulunk. Kőhajításnyira lakunk a templomtól. Mise végeztével édesanyám hazasietett, gondjaiba venni az ebédnek valót, kifőzni a kikerics sárga tészát. A többi háziasszony hasonlóképpen cselekedett. Csak a férfiak maradtak a templom előtt, hogy kielemezzék a prédikációt, s meghányják-vessék, mi történt a politikában.

A vasárnapi ebéd volt az egyetlen alkalom, amikor az egész család ott ült az asztalnál. A főtt töltött csirkéhez paprikás krumpli volt köretnek, amin első alkalommal a feleségem, aki akkor még csak a menyasszonyom volt, szerfölött csodálkozott. Azóta ő is azt készíti vasárnaponként a töltött csirkéhez.

Az utolsó Bebek

Bebek György a mohácsi vész utáni idők egyik jellegzetes figurája. Az évszázadok során felhalmozott Bebek-birtok nagyhatalmú urának saját hadserege, több mint harmincöt kővára és várkastélya volt. Övé volt többek között Szádvár, a tornai uradalom központja. Nagyon szeretett vadászni. Fia nem lévén, négy lánya és felesége vettek részt a vadászatain, akik férfiakat megszegyenítő módon ülték meg a lovat és forgatták a fegyvert.

Három részre szakadt az ország, északon a Habsburgkirály, Ferdinánd uralkodott, Erdélyben János Zsigmond fejedelem, míg az ország középső része török uralom alatt sínylődött. A királyi területen fekvő Bebek-birtok határos volt az erdélyi és a török országrésszel is. Bebek György, miközben barátságosan levelezgetett a budai pasával, gyakran vetett tört a töröknek, portyázgatott, várakat foglalt vissza, foglyokat ejtett, akiket aztán magas váltságdíj fejében eresztett szabadon.

Fülek várát akarta visszafoglalni a töröktől, amikor árulás következtében elfogták, és Konstantinápolyba vitték, a Héttoronyba. A legelőkelőbb foglyok ugyanis a szultánt illették meg. A szultán felajánlotta neki, hogy legyen mohamedánná, és akkor visszakapja minden birtokát, mint török katonai területet, ahol szandzsák béggé teszi. Bebek határozottan visszautasította a csábító ajánlatot. Ő magyar volt és keresztény. Eközben a magyarok erősen szorgalmazták a kiszabadítását. Ezen fáradozott Ferdinánd király és az erdélyi fejedelem is, mindketten a hívüknek szerették volna tudni a nagyhatalmú, befolyásos főurat. Az évekig tartó alkudozások során végül a fejedelem győzött, kezességet vállalt Bebek Györgyért, hogy amíg az igen magas váltságdíjat meg nem fizeti, szigorúan őrizteti.

Bebek a szultántól kapott gyönyörű paripán János Zsigmondhoz sietett Erdélybe, ahol szigorúan őrizték, miközben természetesen a török is szemmel tartotta. Bebek szeretett volna már visszatérni rég nem látott családjához. A fejedelem azt ajánlotta neki, hogy keresse ide maga helyett két idősebb lányát. Felesége, Patócsy Zsófia megszervezte a lányok útját Erdélybe, ami azokban a vész-

terhes időkben bizony nem volt veszélytelen vállalkozás. Az egyik legvitézesebb kapitányt, Saffarits Pétert bízta meg a kísérőcsapat vezetésével, amely mindössze harminc végvári vitézből állt. Gyors lábú paripákon vágta neki a hosszú útnak. A Bebek-lányok kezében is ott volt a szablya, nem hiába nevelte őket az édesapjuk fiú módra. Megindult a kis csapat Erdély felé. Kémei útján hírért vette ennek Schwendi Lázár, a magyargyűlölő német kapitány, Ferdinánd király embere, aki lovas csapatot menesztett utánuk, avval a paranccsal, hogy a Bebek-lányokat mindenáron kerítsék kézre. A magyarok a két hős amazonnal halálmegevető bátorsággal küzdöttek. Saffaritsnak és az élve maradt tizennégy vitéznek sikerült a két lányt elmenekíteni. Eljutottak Erdélybe. Apjuk a fejedelem kegyelmébe ajánlotta őket, ő maga pedig vitézeivel hazaindult Szádvárba.

Amikor Schwendi hírért vette, hogy Bebek lányait nem sikerült elfogni, hatalmas seregével körülzárta Szádvárt. Álmában sem gondolta volna, hogy Patócsy Zsófia parancsnoksága alatt a vár olyan nagy ellenállást tanúsít majd. Könnyű győzelemre, csekély veszteségre számított a törekeny fehérség ellenében. Felszólította Patócsy Zsófiát, hogy adják fel a várat. Ehelyett a hős lelkű asszony megszervezte a vár védelmét, tüzes szavakkal öntött lelket a várvédőkbe. A támadó sereg igen kemény ellenállásba ütközött. Végül cselhez folyamodtak: elzárták az ivóvizet, amit a várbelieknek a völgyből kellett felhordaniok. De még a víz hiányában is napokig tartották magukat, abban a reményben, hogy megérkezik végre Bebek György a felmentő sereggel. De az egyre csak késlekedett, így Bebekné kénytelen volt Schwendivel alkudozásba bocsátkozni. A fővezér, akinek bizonyára imponált Patócsy Zsófia bátorsága és helytállása, nem utolsó sorban megejtő szépsége, szabad elvonulást ajánlott.

Minden ingóságot, kincseket, lovakat és személyes felszerelést magukkal vihetek, csupán a hadi felszerelést kellett otthagyniok.

Bebek György ekkor érkezett meg seregével Szádvár közelébe. Amikor megtudta, hogy a vár elesett, hős lelkű asszonya után sietett. Erdélyben telepedtek le, de Bebek még ott sem nyughatott. Több várat is visszafoglalt, hol a németektől, hol a törököktől, míg lelkét vissza nem adta Teremtőjének. Sírja a tornagörgői katolikus templomban van, a sírkövön a család kettős kereszt címe.

Bebek Györggyel kihalt a sok évszázados múltra visszatekintő család fiú ága, a családi kriptá bejárata fölött megfordított ősi címer ezt jelképezi.

Özvegyének és lányainak mostoha sors jutott osztályrészül. Ferdinánd király Bebek minden vagyonát elkoboztatta, még ami Patócsy Zsófia öröksége volt, azt is. Az özvegy még Bécsbe is elzarándokolt az uralkodóhoz, de eredmény és ígélet nélkül kellett hazatérnie Erdélybe.

A szögligeti Óvár

Néhány éve egyik barátom hazavitt kocsijával Szögligetre. Kérte, mutassam meg neki, hol van az Óvár, ahol tudomása szerint rengeteg kincs – arany, ezüst – van

elásva. Napokig rágta a fülemet, hogy szerelkezzünk fel csákánnyal, ásóval, mindenféle szerszámokkal, és vágjunk neki, hátha rábukkanunk a kincsekre. Sohasem lehet tudni, mire mosolyog rá a szerencse. Nem ő volt az első, akitől a mesebeli kincsekről hallottam, Bobaly Pista bácsitól például, aki a szüleitől, nagyszüleitől hallotta. Tudni vélték, hogy ahova Szent Iván-nap reggelén odasüt a nap, ott van a kincs elásva. Samu bátyám állítólag látta egyszer, hova vetődnek a kelő nap sugarai a hegyen, szikrázó fényesség vakította el, ezért nem találta meg a helyet, sohasem bukkant a kincsek nyomára, de azért szívesen mesélt róla nekünk, gyerekeknek.

A falu északi oldalán magasodik a Ménes-patak fölött a Szárhegy. Erre épült valamikor a tatárjárás utáni időkben, Béla király parancsára Szádvár, amelynek romjai máig látszanak. Hét évszázados, napszitta kövei úgy peregenek alá a falakról, mint ősszel a fáról a levelek.

A néphit szerint Szádvár előtt, a várhegygel szembeni hegy tetején már állt egy másik vár, amelynek kegyetlen és kapzsi ura rettegésben tartotta a környék falvainak lakóit. A környéken összerabolt minden föllelhető aranyat, ezüstöt elvitt, minden ingóságot, amit csak talált, ha kellett, emberélet árán is. Sok vér tapadt a kezéhez. Nem volt a szívében szemernyi irgalom. Rettegést hatalmát nem tudták megtörni, nem is mertek lázadni ellene, hiszen úgy tartották, hogy az ördöggel cimborál. Szövetséget kötött a pokolfajzattal, ennek értelmében a rabolt kincsek felét az ördögnek adta, aminek fejében az földöntúli hatalommal ruházta fel. Hanem a várúr olyan kapzsi volt, hogy még az ördögöt is rá akarta szedni. Amikor erre az ördög rájött, éktelen haragra gerjedt, úgy megrázta a hegyet, hogy a vár menten összeomlott. A várúr újra akarta építeni, ám az ördög a köveket mind áthordta a szemközti hegyre. A monda szerint ezekből a kövekből épült föl aztán Szádvár. Az óvárbeli kincseket azóta is emlegetik az emberek, de eddig még senki nem bukkant a nyomára. Barátom is a kincsek nélkül utazott haza.

A kincseskamra titka

Élt valamikor régen, még a török időkben egy szép fiatal özvegyasszony három kisgyermekével Szögligeten. Az asszonykára már rég szemet vetett az uraság, de csak most látta elérkezettnek az időt, hogy a tetek mezejére lépjen. Ígért fűt-fát az asszonynak, de annak szíve nem hajlott feléje, s ezt őszintén, kertelés nélkül megmondta neki. Haragra gerjedt az uraság, nem szokott hozzá, hogy nemet mondjanak neki, hogy ne kapja meg azt, amit megkívánt. Bosszút forralt hát. Mindenéből kiforgatta szegény asszonyt, mondván, hogy a férje tetemes adósságot halmozott fel nála. Annak fejében az utolsó darabka földjét is elvette. De hogy mégse tartsa a nép szívtelennek, adott cserébe egy köves, terméketlen földdarabot, ahol csorbókán és madársóskán kívül semmi se termett. Nagy szegénységben élt hát az asszony kicsi gyermekeivel, de jóhírért megőrizte, nem kezdte ki a falu szája. Mindenki tisztelte és szerette, és ki hogy tudott, segített rajta.

Egyszer az erdőben járt gombát szedni, amikor észrevette, hogy egy kis kígyó esett a tűzbe, szerencsétlen ott vonaglott a lángok között. Megegett rajta a szíve, fogott egy faágat és kimentette a tehetetlen kis jószágot. „Te is Isten teremtménye vagy!” – mondta csak úgy magának, amikor megpillantotta a nagy kígyót, bizonyára a kimentett kicsinek az anyját.

Az asszony már meg is feledkezett az egészről, amikor újra az erdőbe ment, hogy gombát szedjen ebédre a gyermekeinek. Találkozott a kígyóval, mintha csak őt várta volna egy bokor tövében. Szájában egy kulcsot tartott. Fejével intett neki, az asszony követte. A kígyó sűrű bozótban siklott előtte, míg egy rozsdás vasajtóhoz nem ért. Ott földre ejtette a kulcsot és az asszonyra nézett. Az fogta a kulcsot és a zárba illesztette. Az ajtó keserves nyikorgással kinyílt. Talán évszázadok óta nem nyitotta ki senki. Az asszonynak tátva maradt a szája a csodálkozástól: az ajtó mögött hatalmas pince tárult eléje, amely tömve volt kincsekkel, arannyal, ezüstrrel, gyémánttal. A szeme káprázott belé. Ilyen gazdagságról álmodni se mert volna. A kígyó az ajtóból mozdulatlanul figyelte őt, míg kosarát jól megpakolta a kincsekkel. Akkor az asszony becsukta az ajtót, a kulcsot pedig visszaadta a kígyónak. Kosarát avarral gondosan betakargatta, örvendezve hazament, a kincseket pedig jól elrejtette...

Hanem az uraságot ette a penész a fiatalasszony után, most is a nyomában volt, így kileshette a kincseskamra titkát. Olyan kapzsi volt, hogy az összes kincset meg akarta kaparintani magának. Agyonütötte a kígyót, és elvette tőle a kulcsot, kinyitotta az ajtót, amely hatalmas döndüléssel becsapódott mögötte. Nem is nyílt ki többé, az uraság hiába próbálkozott vele, hiába dörömbölt rajta segítségért. Ott pusztult el a temérdek kincs között.

Az özvegyasszony soha senkinek nem árulta el a kincseskamra titkát, ő maga sem próbálkozott újabb kincsek megszerzésével. Három gyermekével boldogan élt, míg meg nem halt. Az uraság után pedig a kutya sem ugatott. Aki nem hiszi, járjon utána.

Szerelmesek kútja

Szülőfalum határában, a Várhegy lábánál van egy tiszta víző forrás, amelyet Tetveskútnak neveznek a helybeliek. Valamikor régen, még a végvári időkben forgalmas utak kereszteződése volt itt, ahol mindenféle népek megfordultak. Jöttek lovas vitézek, árut fuvarozó szeke-resek, gyalogszerrel közlekedő kalandorok, szerencsét próbáló szegénylegények. Akadtak olyanok is, akik tetűt hoztak magukkal átizzadt gúnyjuk ráncaiban, fésűt, ollót régen látott bozontos üstökükön. Könnyen előfordulhatott, hogy aki megfordult itt, megtetvesedett.

A várúr szépséges leánya, Etelka sokszor felkereste a forrást, hogy szomját oltsa hús vizével és megnézzze magát tiszta tükrében. Megpihent a forrás körül magasodó égerfák alatt, hallgatta a madarak önfeledt énekét, és ábrándozott. Egyszer egy csöndes nyári estén a kúttól távozóban férfihang ütötte meg a fülét. Visszanézett a fák

mögül, ugyan ki énekel ilyen szívhez szólóan. Jóképű, fiatal legény volt, egy szegény falubeli jobbágy fia, Ferkó. Ezt persze akkor még nem tudhatta Etelka, csak azt, hogy milyen szép szál legény és milyen szépen tud énekelni. Az embernek szinte kicsordulnak a könnyei. Lélegzetvisszafojtva, csöndben hallgatta végig anélkül, hogy a legény észrevette volna. Szívesen hallgatta volna még, de a legény abbahagyta, s elment. Etelka mintha álomból ébredt volna. Azontúl csak a dalos ajkú legényre tudott gondolni, piros ajkára, fekete hajára, deli természetére. Szerelem ébredt tiszta szívében. Hiába is próbálta elúzni a hivatlan vendéget, az makacsul tartotta magát. Eladósorba lépett, jöttek szép sorban a kérők, nemesifjak, várurak fiai, de ő kikosarazta mind. Senki sem sejtette miért.

Élt lenn a faluban egy öreg javasasszony, Borcsa néni, aki nemcsak a gyógyításhoz értett, hanem a jósláshoz is. Rebesgették, hogy kapcsolatot tart a szellemekkel. Ha egy lány magához akart édesgetni egy legényt, Borcsa néni némi ajándék fejében elintézte, hogy a kiszemelt legény többé más leányra ránézni se tudjon. Etelka titokban magához hívatta az öregasszonyt, és arra kérte, jósolja meg neki a jövődöbelijét. Borcsa néni hogy, hogy nem, tudott Etelka titkos vágyairól. Azt tanácsolta neki, hogy holdtöltekor pontban éjfélkor menjen el a Tetveskúthoz, és a holddal szemben állva nézzen bele a kút vizébe, abban meglátja kedvese képét, aki az életénél is jobban fogja szeretni őt. Etelka gazdagon megjutalmazta Borcsa nénit, hiszen a szívéből beszélt, reményt ébresztett benne.

Borcsa néni agyafúrt öregasszony volt, elment Ferkóhoz, hogy jóslata beteljesedésének kacskaringós útját egyengesse. Ferkó szegény volt, nem akart jóslatni magának, de Borcsa néni megnyugtatta, hogy ilyen szép szál legénytől úgysem fogadna el semmit. Ferkónak is azt tanácsolta, menjen el holdtöltekor pontban éjfélkor a Tetveskúthoz, háttal a holdnak meglátja kedvese képét a forrás vizében.

Úgy is történt minden, ahogy az öregasszony megjósolta, holdtöltekor a két fiatal megpillantotta egymást a víztükörben, és nyomban egymásba is szerettek. Ezután még sokszor találkoztak holdfényes éjszakákon a forrás mellett. Álmodozva szövögették jövőjüket, boldogok voltak.

Boldogok, amíg egy szolgáló ki nem leste őket, és el nem mondott mindent a várúrnak. A várúr haragra gerjedt, nem ilyen jövődöbelit képzelt el egy szem leányának, Ferkót a várbörtönbe csukatta. Hiába sírt, hiába könyörgött Etelka, apja hajthatatlan maradt.

Etelka nem hagyta annyiban a dolgot, nagyon szerette Ferkót. Megvesztegette az öröket, és kiszabadította szerelmét, aki az éj leple alatt lóháton elmenekült. Többé nem hallottak róla. Etelkát a bánat hamarosan elemészttette. Mesélik, holdtöltekor látni a két szerelmes ifjú képét a Tetveskút vizének tükrében, pontban éjfélkor...

Fülöp Antal

Munkács bevétele

„És monda néki Jézus: A rókáknak vagyon barlangjok és az égi madaraknak fészkek: de az ember Fiának nincs hova fejét lehajtani.”

(Máté, 8-20)

Caprara császári tábornok, Felső-Magyarország parancsnoka ostromgyűrűbe fogta Munkácsot. Az ágyúk átmenetileg elhallgattak, Caprara Zrínyi Ilona válaszára várva fel s alá járkált vezéri sátrában. Időnként megállt a sátor szélesre tárt bejáratában, onnan kémlelte a füves síkságot, amely a tábor és a vár közt zöldellt: felbukkan-e a futár alakja, s milyen válasszal érkezik?

A tét nagy volt! Caprara hírneve, karrierje forgott kockán. Bár hónapok óta lövette a várat, mégis két elutasító választ kapott már, két felszólítására: „Ha Zrínyi Ilona nem nyitja meg Munkács kapuit, a várban élő ember nem marad!” „A Zrínyiek, Rákócziak, Frangepánok nem szoktak gyávaságból vagy önös érdekből feladni várakat!” – üzenté most is Zrínyi Ilona.

Az ágyúk újfent megdördültek, törték, zúzták a falakat. Közben Caprara tábornok jó hírneve lassanként Európaszerte odalett. Góliátként emlegették őt egész Európában. Olyan Góliátként, aki nem is egy Dávid ellen harcol, hanem egy magára maradt szép várúrnő, Zrínyi Ilona s két félárva gyermeke, Rákóczi Ferkó és Julianka ellen csatázik, jól felszerelt és kiképzett serege élén. A bécsi haditanács úgy látta, Caprara nem csak saját fejére hozott szégyent, I. Lipót koronás fejére is, aki pedig – akkoriban – diadalmenetben űzte ki Európából a törököt!

Lipót rosszállóan csóválta a fejét a Burgban. Királyi, fejedelmi udvarokból sorra kapta a tiltakozó leveleket: Zrínyi Ilona és két gyermeke nagymúltú, nagy hírű keresz-

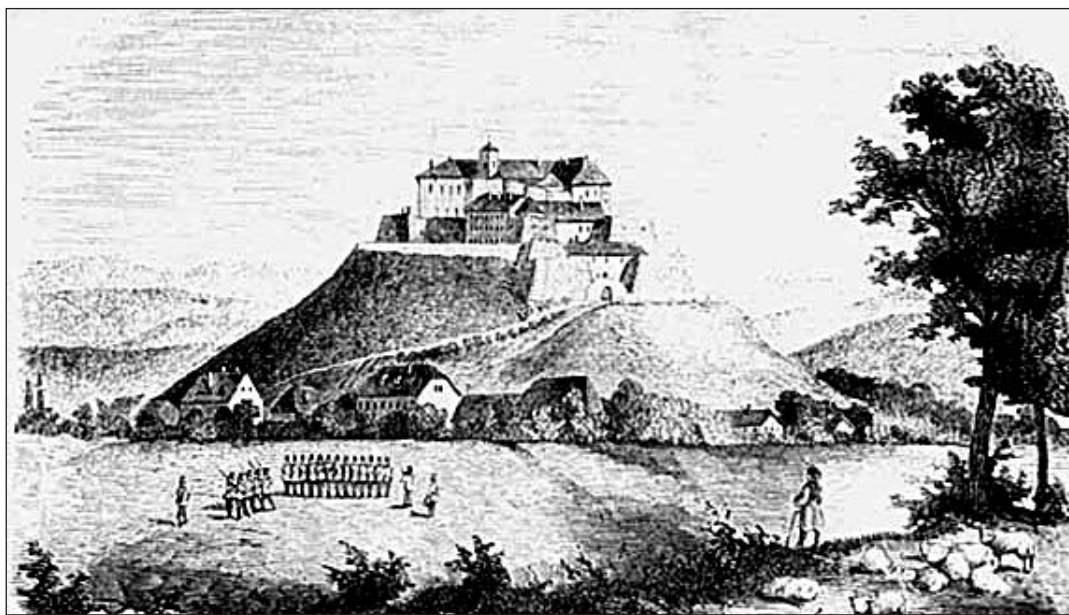
tény családok sarja, s nem turbános török pasa. Nem Kara Musztafa, aki, túlbecsülve saját erejét, gondolt egyet, és megtámadta Bécsset, hogy onnan adóztassa Ausztriát!

Az ifjú Thököly Imre, Zrínyi Ilona második férje, akkoriban úgy vélte: (s nem is alaptalanul!), hogy: „rabságba veti országunkat a német, mihelyt a török iga alól felszabadítja!”. Ezért Kara Musztafa hátvédjeként maga is részt vett seregével az ütközetben. S persze a fejesztett futásban is – Törökországig. Lipót talán nem is áldozott volna több pénzt, katonát, időt Munkács ostromára, hiszen katonái már elfoglalták a Rákóczi-uradalmak minden várát. A bökkenő az volt, hogy akkorra szenvedélyes levelezés bontakozott ki Thököly Imre és ifjú felesége, Zrínyi Ilona között, vagyis az ellenséges Törökország és Munkács vára között, amit a bécsi haditanács nem tűrhetett.

Lipót rosszállóan csóválta fejét a Burgban. Majd kiadta császári parancsát: „Váltsák le Caprarát, azt a vén szamarat! Küldjék helyette Munkácsra Caraffa tábornokot.” A hírhedt, véres kezű, gátlástalanul harácsoló Caraffát, akit még a bécsi tábornokok is (titkon, egymás közt) Sakálnak hívtak. S hogy éppen őt küldte Lipót Munkács bevételére, mutatta azt is, hogyan vélekedtek Magyarországról s a „Keresztény Európát” vérükkel védő magyarokról – Bécsben.

Európa visszafojtott lélekzettel várta, mi fog most történni Munkácson. Mert hogy valami szörnyűség készül, abban senki sem kételkedett. Caraffa, a Sakál, becenevéhez híven, rémtettekkel írta be nevét a magyarok emlékezetébe: Eperjesen 21 várvédőt fejeztetett le bárdal egyetlen nap alatt! Ezt a munkácsi várban most, az ágyútűz szünetében Caraffa követére várva, mindenki tudta.

– Még szerencse, hogy szorult helyzetemben ilyen bátor és kiváló férfiakra számíthatok! – mondta Zrínyi Ilona,

Munkács vára

elfordulva az ablaktól, ahonnan a Caraffa tábora felől vágató futárt szemlélte.

Radics várkapitány mellett most, ebben a súlyos órában, ott állt Absolon Dániel titkár és Badiny János tanítómester is, kezét a tízéves Rákóczi Ferkó és Julianka vállán tartva. Bátorítón szorította meg a vállukat, ahogy védelmet keresve az oldalához bújtak.

- Várkapitány úr! Hány védő maradt még életben? - kérdezte Zrínyi Ilona.

- Szépítenem illene... kéne! De hazudni ebben a sorsdöntő órában, halálos bűnnek tartanám! - felelte Radics Mihály.

- Válaszoljon, kapitány! Hány várvédő maradt életben a háromezerből?

- A fele sem...

- Pontosan!

- Ezerkétszáz még falakra vezényelhető.

Zrínyi Ilona arcéle kirajzolódott. Badiny János görögre, latinra oktatta Ferkót, s most úgy látta, hogy Ilona tartása Pallas Athéné szobrára emlékeztet.

Majd kétezer fiatal lélek! - tűnődött Zrínyi Ilona.

- Így igaz, zömükben fiatalok...

- A nemzet színe-virága! És mindezt nem az Európára törő turbános török művelte, hanem Európa „keresztény császára”, Lipót, aki fiát, I. Józsefet a pozsonyi országgyűléssel a magyarok királyává koronáztatta minap. Élelem?

- Már egy hétre sem elég - felelte Radics. - Eddig a környékbeli parasztok csempésztek a várba élelmet, rejtett utakon. A Latorca-parti bokrok közül indultak, s a vár kútján át jöttek fel. De ennek most már vége. Caraffa őrt állított minden részhez, nyíláshoz.

- Akkor hiába küldtem ki Varsóba legszebb családi ékszereimet.

- Attól tartok magam is. A kölcsön, amit az ékszerekért kaphatott volna, méltóságos asszonyom, már nem juthat be a várba - mondta Absolon.

- Lőszer? - kérdezte Zrínyi Ilona. Nem lehetett tudni, hogy az Athénéi felszín alatt eközben mi zajlik.

- Minden, ami vasból van, azaz hogy volt a várban: minden kulcsból, gyertyatartóból puska- meg ágyúgolyót öntöttünk. A lőszerünk mégis fogytán van - mondta Radics várkapitány.

Az ajtónálló lépett a terembe, jelentett:

- Caraffa tábornok futára bebocsátásra vár!...

- Lépien be! Absolon titkár úr, vegye át az üzenetet. Bár mondhattam volna azt is, hogy az újabb fenyegetést.

Absolon átvette Caraffa levelét.

- Elmehetsz! - utasította a futárt Zrínyi Ilona.

- Caraffa tábornok választ vár, méltóságos asszonyom...

- Jó. Azt üzenem neki: amíg én, Zrínyi Ilona, élek, Munkács várába császári helyőrség a lábát be nem teszi!... Erre esküszöm!

- Erre esküszünk! - mondták utána kórusban a többiek.

- Példaképünk ma is Eger! Eger, 1552. Dobó István, Bornemissza Gergely, a kedves Cecey Éva és apja, az agg, ám rettenthetetlen Cecey, aki fejével fizetett hűségéért! Bár igaz, Caraffa, egy fejnél nem szokott megállni, és...

Absolon felbontotta a levelet, majd megtörve a zászlócsontot - ami láthatóan nem ment könnyen neki, közbeszólt:

- Méltóságos asszonyom!

- Olvasd fel!

Absolon megköszönte a torkát:

- Tehát! Caraffa tábornok üzenete! „Fejedelem asszony!”

Absolon hangja betöltötte a termet, majd hirtelen elhallgatott.

A kegyetlenség, amit Caprarától senki sem várt, de mindenki megtapasztalhatott, a kegyetlenség, amit Caraffától mindenki biztosra vett, most elmaradt. Úgy tűnt, Caraffa nagyobb „Róka”, mint „Sakál”. Művelt ember volt, s a magyarokról sokat tudott, talán túlságosan is sokat. Attiláról, Árpádról, Mátyás királyról. Tudta, hogy erőszakkal, fenyegetéssel velük szemben nem sokra megy. Csak a virtust és a harci kedvüket lobbantja fel! „Nem kell az alvó oroszlán bajszát cibálgatni.” - mondta ravaszul. Hanem a lelkiismeretük! Az egészen más. Ha sikerül szívükben a bűntudatot fölkelteni, akár ott is, ahol semmi bűnt nem követtek el, nyert ügyünk van! Munkács úrnőjét az ujjunk köré tekerhetjük.

Absolon titkár még mindig hallgatott. Kérdőn nézett Zrínyi Ilonára.

- Nos, titkár úr? Arra kértem, olvassa fel Caraffa tábornok üzenetét. Hadd halljuk, milyen véget szán nekünk. Van-e még a tarsolyában a hőhébárdon kívül valami? Valami a „Lipótosan keresztény” Európából?

- A kurucok - folytatta Absolon - amnesztiát kaptak Lipót császártól. Többé nem vonják őket felelősségre: felsegárulásért.

- Újabb lipóti ígéret, amely sok-sok év tapasztalata szerint, megint valami mást jelent - mondta elszántan Zrínyi Ilona, bár úgy tűnt, mérlegel.

- Tovább!

- Ezért - folytatta Absolon - Zrínyi Ilona ne fűzze többé sorsát, tiltott levelezéssel a vesztes Törökországhoz. Gondoljon félárva gyermekeire, nehogy anyjuk helyett pusztá büszkeségből mostohájuk legyen!

A „mostoha” szó gyémánttükként hatolt Zrínyi Ilona szívébe.

- Várkapitány úr! Kegyed mit válaszolna Caraffa levelére?

Radics Mihály hosszan „gondolkodott”, bár rögtön tudta a választ:

- Nem tartom megszegényítőnek - felelte.

- Absolon titkár úr?

- Munkács feladását, ilyen körülmények között nem látom méltatlannak. Ettől többet ma nem várhatunk.

- Többet? - mondta nagyon lassan Zrínyi Ilona. - „Többet” valóban nem.

Hosszúnak tűnt a csend, mikorra újra megszólalt:

- Ma 1688. január 17-e van - mondta. - Milyen mély és tiszta az ég kékje! Mintha nem is január 17-e volna. Holnap megnyitjuk a kapukat. Aztán elindulunk Bécsbe. Messze, messzire...

Bettes István

Állatmesék

A kakasról és a drágakőről

A kakas mikor kapargatott,
karma drágakövet fogott...
Mondja: minek nekem e kincs?
Aranyműves üzletem sincs!

Bezzeg, ha egy ékszerboltos
bukkan rá, az neki fontos,
tudja mit ér, hány karátos,
és mennyire drágalátos.

Nekem semmire sem kellő,
begyemnek árt, zúzártnak kő.
A drágakő nekem szemét,
enném árpa, búza szemét.

A bolháról és a tevéről

A bolha únta, nagyon únta...
Lakjon mindig egy helyen..?!
Kinézte este magának,
a teve merre s hogy megyen.

Bebújt annak farka alá,
jó lesz ott, a nemjóját.
S látott onnan sok-sok földet,
Afrikát és Ázsiát.

Amikor már elege lett,
pattant egyet, földre esett,
és mondott nagy köszönetet
az őt hordozó tevének.

Sajna, hogy terhedre voltam,
amíg veled barangoltam,
de mint látod, földön vagyok,
eredj tovább, megyek gyalog.

Röhög csak a teve erre,
belereszket a púpja,
hogy lehetnél nekem teher,
féreg vagy, világ csúfja!

Az ebről és árnyékáról

Átúszott a vízen az eb,
s a víz hol hideg, hol melegebb,
ám a húsnál nincs becsesebb,
ami neki legkedvesebb.

Kutyaúszással hogy úszott,
szájából a hús kicsúszott...
Nagy morcosan álmétkodott,
s tanulságul így ugatott:

Eb, mi tiéd, megeheted,
mohóságod miatt veszett
oda az, mi vízbe esett.

A szamár és az oroszlán

Felmegy a hegy tetejére,
és ott ordít a szamár.
A szamár, a szamár,
és ott ordít a szamár...

Rókák, nyulak, egerek
futottak a meredek
hegyről ríva lefelé.
Ott lesz tán jó menedék!

Meglátja az oroszlán,
s mosolyog a mihasznán:
szamár, ha nem ismernélek,
hangodtól még én is félek.

Így hát nekem ne iázz,
nagy hangoddal jól vigyázz!
Ha tovább szól éneked,
az lesz a te végzeted.

Az oroszlánról és a majomról

Őfelsége az oroszlán,
állatok nagy királya,
hogy birodalmat alapított,
esküszóval kiáltja:
nem eszik többé alattvalót,
éljen a sok ebadta.

Nem lesz többé kegyetlenség,
vérontás és hasonló,
mától ártatlanabb
maszületett báránytól.

Bánta később fogadását,
az éhtől majdnem megveszett,
nem könnyű csak úgy levetni
az ősz természetet...

Trombitálta királyságát,
s egy nagy kérdést fel is tett:
büdös-e a lehelete..?!

Ha nem tetszett a felelet,
széttépte a bestéjét,
s bizony sokat meg is ett.

Végül a majomhoz fordult:
lám, sunyítasz, mondd ki hát,
te sem tudnád értékelni
leheletem illatát?

S így a majom, fontoskodva:
Ugyan, ugyan nagy király,
ki más tudná, hogyha én sem,
becsülni mit száz kiád.

Nem бүdös az, hanem jeles,
igen nemes illatú,
az is kevés lenne hogyha
azt mondanám: jószagú.

Mit a tömjén, vagy a szegfű
ambrózia meg fahéj,
ki tudná mind felsorolni...
Aki érzi, annak kéj!

Örült nagyon az oroszlán,
ám egyszerre beteg lett,
mert kóstolt sokféle pecsenyét,
de majomhúst még nem evett.

Ágynak esett, s a doktorok
vizsgálgatták mindenképp.
Szeme sárgáját is nézték,
laborban vizeletét.

De jól látták kutya baja,
s kiírtak egy diétát:
kímélni kell romlott gyomrát:
egyen gyenge majomkát!

Elmúlik nagy betegsége,
nem fáj, ami nagyon fáj,
viszajön a régi kedve,
jön rá majd nagy vidámság...

A végén így nem kerülte
maki sem el a sorsát,
nem segített hízelkedés,
talpnyalás, sem imádság.

A békákról, akik Jupitertől királyt kívántak maguknak

A békák éltek és nem féltek,
víg volt ám a békaélet,
az volt ám a békaélet,
amíg békességben éltek.

Demokrata béka nem fél,
demokratikus tóban él,
kuruttyolja nedves partját,
míg csak el nem bízza magát...

Kevélysege súgja neki:
királyság is megilleti!
Királyt adjon tüstént néki,
a nagyistent arra kéri.

Jupiter neveti őket,
mért akarnak ilyen zöldet?!
No, de ha kell, ám úgy legyen,
békáknak királya legyen!

Közéjük vet egy nagy tőkét,
szét is hussan a lápi nép,
húzódik a tőfenékre,
csak egy bátor veszi észre:

Az bizony egy redves tőke,
mit ijedeznének tőle?
Rögtön mind rá telepednek,
egyetverőn mind brekegnek.

Erős hangjuk égbe kiált:
Jupiter, adj másik királyt!
A főisten békén szól hát:
megérdemeltek egy gólyát.

Az, hogy elfoglalja trónját,
fejedelmi tisztéhez lát:
aprítja a kövérebbjét,
ritkítja a békák rendjét.

Azok megint panaszkodnak,
soknak tartják, nagy-nagy sokknak,
hogy rajtuk így uralkodnak,
s más királyért fohászkodnak...

Szól Jupiter: nem nyughattok,
mindegyre csak válogattok?!
Nem tehettem én semmi mást:
kaptatok egy erős királyt!